

УДК 347.1
DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v3.2024.10>

А. О. Дутко
orcid.org/0000-0002-5062-6947
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ПОСЛУГ

Актуальність проблеми дослідження. Стаття 49 Конституції України гарантує кожному право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм [1]. Стаття 284 ЦК України також зазначає, що фізична особа має право на надання їй медичної допомоги [2].

Повномасштабне вторгнення російської федерації викликало необхідність опрацювання та оновлення нормативно-правових актів щодо забезпечення права кожної особи на медичну допомогу, зокрема на надання реабілітаційної допомоги в сфері охорони здоров'я в Україні. Як зазначають, надання таких послуг забезпечує: збереження або відновлення фізичного та психічного здоров'я отримувачів послуг; досягнення соціально-психологічного благополуччя; зниження частоти та тяжкості наслідків перенесених бойових психічних травм у формі гострих стресових реакцій; запобігання інвалідності; профілактику агресивної та саморуйнівної поведінки тощо [3].

У ст. 6 Закону України «Про реабілітацію в сфері охорони здоров'я» зазначено, що метою державної політики щодо реабілітації у сфері охорони здоров'я є створення умов для ефективної реабілітації, забезпечення доступності навколишнього середовища, можливості вести самостійний спосіб життя і всебічно брати участь у всіх аспектах життя суспільства, сприяння створенню середовища, що організоване відповідно до вимог універсального дизайну та розумного пристосування. Одним з завдань державної політики щодо реабілітації у сфері охорони здоров'я є: регламентація правових... умов проведення реабілітації з урахуванням функціональних можливостей осіб з обмеженнями повсякденного функціонування [4].

Стан дослідження. Окремі питання правового регулювання реабілітації в сфері охорони здоров'я, надання реабілітаційних послуг досліджували Х. Терешко, І. Сенюта, А. Герц, І. Спасибо-Фатеєва, Р. Майданик та інші.

Метою дослідження є розвиток та удосконалення нормативно-правового регулювання у сфері надання реабілітаційних послуг.

Виклад основного матеріалу. В Законі України «Про реабілітацію в сфері охорони здоров'я» визначено, що послуга з медичного обслуговування населення (медична послуга) – послуга, у тому числі реабілітаційна, що надається пацієнту закладом охорони здоров'я, реабілітаційним закладом або фізичною особою – підприємцем, яка зареєстрована та одержала в установленому законом порядку ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики, та оплачується її замовником [4]. Послуги з реабілітації включають психолого-педагогічну реабілітацію, фізичну реабілітацію, професійну, трудову, фізкультурно-спортивну, соціальну та медичну реабілітацію (відновну терапію, реконструктивну хірургію, профілактичні заходи, медичне спостереження, медичний патронаж, санаторно-курортне лікування) [5]. Донедавна виділяли медичну реабілітацію як самостійний етап надання медичної допомоги. Низка нормативних правових актів чітко розділяють між собою медичну реабілітацію та медичні послуги з лікування. Проте, у законодавстві вживаються терміни «реабілітаційна допомога в сфері охорони здоров'я» [4], «медична реабілітація» [6], «реабілітаційне лікування» [7], «реабілітаційні послуги» [4], «реабілітаційні заходи з надання послуг» [4]. Існуючі неточності та різноманітність у термінології на практиці є причиною того, що реабілітацію часто змішують із лікуванням та профілактикою, що призводить до різних практичних проблем та помилок.

Відсутність чіткої межі між поняттями «медична реабілітація» та реабілітаційна послуга призводить до виникнення некоректного визначення специфік послуг. Від правильності віднесення послуги до реабілітаційної або медичної залежить спеціалізація залучених фахівців. Підхід до реабілітації ширший, її основною метою є повернення осіб, які зазнають або можуть зазнати обмеження повсякденного функціонування у їхньому середовищі до попереднього соціального стану, а не клінічне одужання.

Одне з перших визначень терміну «медична реабілітація» було сформульовано 1946 р. у Вашингтоні (США) на нараді з питань реабілітації хворих на туберкульоз [8]. Пізніше

термін «медична реабілітація» неодноразово змінювався та доопрацьовувався. В даний час загальноприйняте світовою спільнотою визначення медичної реабілітації, на яке часто посилаються і сучасні автори в медичній літературі, було надано Всесвітньою організацією охорони здоров'я (далі – ВООЗ) [9]. Так, ВООЗ під медичною реабілітацією розуміє активний процес, метою якого є досягнення повного відновлення порушених внаслідок захворювання чи травми функцій, а у разі неможливості досягнення цього – розвиток компенсаторних функцій. Слід зазначити, що зазначена дефініція медичної реабілітації найчастіше використовується саме у медичній літературі та відрізняється від визначень, які дано у тлумачних словниках. Наприклад, в Енциклопедії Сучасної України медична реабілітація – це сукупність медичних заходів, спрямованих на покращення фізичної активності та когнітивної функції індивідуума, розширення можливостей його участі у повсякденному житті та інтеграцію у звичне середовище [10].

Однак у зв'язку з тим, що медична реабілітація складається з комплексу немедичних послуг (логопед, психолог тощо) та медичних послуг (лікувальна фізкультура, фізіотерапія, медичний масаж, санаторно-курортне лікування, травматологія та ортопедія та пр.) розмежування медичної реабілітації та лікування характерне не для всіх нормативно-правових актів.

Наразі межі медичної реабілітації та лікування досить розмиті. У той же час перелік робіт (послуг), які медичній організації необхідно ліцензувати, безпосередньо залежить від правильності проведення таких меж. Крім того, це накладає вимоги і до визначення фахівців, які мають право надавати відповідні послуги, а також до структурних одиниць самої медичної організації. У зв'язку із зазначеним видається, що чинне законодавство потребує доопрацювання.

У навчальних посібниках для медичних фахівців нерідко можна зустріти висновок про те, що реабілітація має деякі, тільки їй властиві особливості, які дозволяють відмежувати її від лікування [11, с. 83]: по-перше, лікування спрямоване на боротьбу із хворобою, на усунення причин та сутність хвороби; реабілітація ж насамперед спрямована на мобілізацію захисних механізмів організму. По-друге, лікування завжди спрямоване на прояв хвороби, у той час як реабілітація спрямована на її наслідки та їх усунення. По-третє, у реабілітації постійно визначається прогнозування, визначення реабілітаційного потенціалу, трудового прогнозу. Лікування ж спрямоване на боротьбу з конкретною хворобою. По-четверте, на відміну від лікування реабілітація потребує активної участі хворого у реабілітаційному процесі.

У Порядку здійснення реабілітаційних заходів під терміном «реабілітаційні заходи з надання послуг» розуміється система медичних, психологічних, педагогічних, фізичних, професійних, трудових, фізкультурно-спортивних, соціально-побутових заходів, якими здійснюється комплексна реабілітація отримувачів, спрямованих на надання особам допомоги у відновленні та компенсації порушених або втрачених функцій організму для досягнення і підтримання соціальної та матеріальної незалежності, трудової адаптації та інтеграції в суспільство, заходів з реабілітації у сфері охорони здоров'я [12]. Таким чином, ще раз підкреслимо, що не слід ототожнювати реабілітаційні послуги та медичну реабілітацію.

Зважаючи на потребу у наданні реабілітаційних послуг, необхідно вести мову про розробку юридичної конструкції договору про надання реабілітаційних послуг. Договірна конструкція має певний зміст, який складають умови, що визначаються на розсуд сторін і погоджені ними, та умови, що є обов'язковими згідно з актами цивільного законодавства. Якщо розглядати конструкцію договору як правовідношення, то змістом договору будуть права та обов'язки сторін. Якщо вважати договір документом, то змістом буде сукупність договірних пунктів, які фіксують волевиявлення сторін.

Особливість договору в цивільному праві полягає в тому, що норми цивільного права диспозитивні, що дозволяє сторонам у тих чи інших ситуаціях діяти на свій розсуд. Цивілісти, коли йдеться про договір, оперують терміном «елементи» договору, поза тим ці елементи (сторони, предмет, ціна, строк, форма і зміст, тобто права та обов'язки сторін) і є юридичною конструкцією складу цього виду договору [13].

Особливістю договорів про надання реабілітаційних послуг є нематеріальний характер об'єкта договору, при цьому продається не сам результат, а дії, які до нього привели. Крім того, послуги нерозривно пов'язані з особою самого виконавця. Важливою особливістю є невичерпність послуг – незалежно від кількості разів її надання її характеристики залишаються незмінними.

Сторонами договору про надання реабілітаційних послуг є Замовник і Виконавець. Договір про надання реабілітаційних послуг є двостороннім: обов'язок виконавця надати послугу кореспондується з обов'язком замовника її оплатити, якщо договір оплатний, або відшкодувати фактичні витрати, якщо договір безоплатний. Реабілітаційна послуга – послуга, що надається пацієнту реабілітаційним закладом, реабілітаційною установою, закладом охорони здоров'я, соціального захисту або іншим суб'єктом господарювання, які мають право надавати реабілітаційну допомогу згідно із законодавством, та оплачується

її замовником [5]. Тому виконавцями договору будуть реабілітаційний заклад, реабілітаційна установа, заклад охорони здоров'я, соціального захисту або інший суб'єкт господарювання, які мають право надавати реабілітаційну допомогу, а замовником – пацієнт.

Треба звернути увагу, що для надання реабілітаційних послуг необхідна ще й наявність ліцензії [14]. У договорі про надання реабілітаційних послуг, на нашу думку, обов'язково потрібно передбачити обов'язок виконавця не розголошувати третім особам інформацію, визначену як конфіденційну, незалежно від того чи буде це зроблено умисно або з необережності, а також внаслідок самовпевнених дій, крім випадку наявності спеціального належного письмового дозволу на таке розголошення.

Договір про надання реабілітаційних послуг є консенсуальним – вважається укладеним з моменту, коли сторони досягли згоди з усіх істотних умов.

Договір про надання послуг укладається у письмовій формі. Підписати договір можна з використанням електронного підпису.

Договір про надання реабілітаційних послуг може бути як оплатним так і безоплатним [15]. За договором про безоплатне надання послуг замовник зобов'язаний відшкодувати виконавцеві всі фактичні витрати, необхідні для виконання договору (грошові витрати або використання власних матеріалів і предметів Виконавця з повним або частковим їх споживанням, які використовуються Виконавцем для надання послуги).

Висновки. Реалізація особами з обмеженнями повсякденного функціонування їх конституційних прав; проведення державної політики у сфері реабілітації осіб з інвалідністю, сприяння їх широкій інтеграції у суспільство – є одними з завдань держави. Наразі межі медичної реабілітації та лікування досить розмиті. У той же час перелік робіт (послуг), які медичній організації необхідно ліцензувати, безпосередньо залежить від правильності проведення таких меж. Крім того, це накладає вимоги і до визначення фахівців, які мають право надавати відповідні послуги, а також до структурних одиниць самої медичної організації. У зв'язку із зазначеним видається, що чинне законодавство потребує доопрацювання. Вимагає додаткового опрацювання особливостей договору про надання реабілітаційних послуг.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

3. Діміч А. Нормативно-правове регулювання психологічної та медичної реабілітації учасників організації об'єднаних сил як характерологічний вид логістичного забезпечення державної безпеки в Україні: проблеми та шляхи удосконалення. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 1. С. 99–102.

4. Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я: Закон України від 03.12.2020 № 1053-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text>

5. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>

6. Деякі питання надання психологічної допомоги ветеранам війни, членам їх сімей та деяким іншим категоріям осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від 9.11.2022 № 1338. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1338-2022-%D0%BF#Text>

7. Про затвердження Порядку відшкодування витрат за надані соціальні послуги з лікування та/або реабілітаційної допомоги застрахованим особам та членам їх сімей... Постанова Фонду соціального страхування від 13.07.2017 № 39 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0039890-17#Text>

8. Берко В.Г. Становлення та розвиток реабілітації взагалі та фізичної реабілітації зокрема. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. Збірник наукових праць URL: <https://ap.uu.edu.ua/article/308>

9. Disability Prevention and Rehabilitation: Report of the WHO Expert Committee on Disability Prevention and Rehabilitation [at a meeting held in Geneva from 17 to 23 February 1981]. URL: <https://iris.who.int/>

10. Бабов К.Д. Медична реабілітація. *Енциклопедія Сучасної України* Редкол. : І.М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. К. Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018. URL: <https://esu.com.ua/article-66073> (дата звернення: 20 липня 2024)

11. Шевчук В.І., Яворовенко О.Б., Беляєва Н.М., Шевчук С.В. Реабілітація інвалідів : Монографія. Вінниця : ФОП Данилюк В.Г., 2012. 216 с.

12. Про затвердження Порядку здійснення реабілітаційних заходів : Постанова Кабінету Міністрів України від 19 січня 2022 р. № 31. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/31-2022-%D0%BF#Text>

13. Дутко А. Використання договірної конструкції в законодавстві України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія Юридична*. 2009. № 1. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/2278>

14. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з медичної практики : Постанова Кабінету Міністрів України від 02.03.2016 № 285 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/285-2016-%D0%BF#Text>

15. Деякі питання реалізації програми державних гарантій медичного обслуговування населення у 2024 році : Постанова Кабінету Міністрів України від 22.12.2023 № 1394 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1394-2023-%D0%BF#Text>

Анотація

Дутко А. О. Цивільно-правове регулювання надання реабілітаційних послуг. – Стаття.

У статті зазначається, що законодавство гарантує кожному право на охорону здоров'я та медичну допомогу. Повномасштабне вторгнення викликає необхідність опрацювання та оновлення нормативно-правових актів щодо забезпечення права особи на медичну допомогу, зокрема на надання реабілітаційних послуг. В умовах війни важливо забезпечити військових та цивільних осіб високим рівнем медичної допомоги та необхідними реабілітаційними послугами. Автор зазначає, що існуючі неточності та різноманітність у термінології на практиці є причиною того, що реабілітацію часто змішують із лікуванням та профілактикою, що призводить до різних практичних проблем та помилок.

Зважаючи на потребу у наданні реабілітаційних послуг, необхідно вести мову про розробку юридичної конструкції договору про надання реабілітаційних послуг. Особливість договору в цивільному праві полягає в тому, що норми цивільного права диспозитивні, що дозволяє сторонам у тих чи інших ситуаціях діяти на свій розсуд. Цивілісти, коли йдеться про договір, оперують терміном «елементи» договору, поза тим ці елементи (сторони, предмет, ціна, строк, форма і зміст, тобто права та обов'язки сторін) і є юридичною конструкцією складу цього виду договору.

Зазначається, що виконавцями договору про надання реабілітаційних послуг будуть реабілітаційний заклад, реабілітаційна установа, заклад охорони здоров'я, соціального захисту або інший суб'єкт господарювання, які мають право надавати реабілітаційну допомогу, а замовником – пацієнт.

Автор робить висновок, що реалізація особами з обмеженнями повсякденного функціонування їх конституційних прав; проведення державної політики у сфері реабілітації осіб з інвалідністю, сприяння їх широкій інтеграції у суспільство – повинно бути одним з першочергових в сучасних реаліях завдань держави. Пропонується на законодавчому рівні закріпити у договорі про надання реабілітаційних послуг обов'язок виконавця не розголошувати третім особам інформацію, визначену як конфіденційну.

Ключові слова: медична допомога, реабілітаційні послуги, право на охорону здоров'я, юридична конструкція договору, договір про надання реабілітаційних послуг.

Summary

Dutko A. O. Civil law regulation of the provision of rehabilitation services. – Article.

The article states that the legislation guarantees everyone the right to health care and medical assistance. A full-scale invasion calls for the development and updating of legal acts on ensuring a person's right to medical assistance, in particular, to the provision of rehabilitation services. In the conditions of war, it is important to provide military and civilian persons with a high level of medical care and the necessary rehabilitation services. The author notes that existing inaccuracies and diversity in terminology in practice are the reason that rehabilitation is often confused with treatment and prevention, which leads to various practical problems and errors.

Taking into account the need for the provision of rehabilitation services, it is necessary to talk about the development of the legal structure of the contract on the provision of rehabilitation services. The peculiarity of the contract in civil law is that the rules of civil law are dispositive, which allows the parties to act at their discretion in certain situations. Civilians, when talking about a contract, use the term «elements» of a contract, besides these elements (parties, object, price, term, form and content, that is, the rights and obligations of the parties) and are the legal construction of the composition of this type of contract.

It is noted that the executors of the contract on the provision of rehabilitation services will be a rehabilitation institution, a rehabilitation institution, a health care, social protection institution or another business entity that has the right to provide rehabilitation assistance, and the customer will be the patient.

The author concludes that the realization by persons with limitations of the daily functioning of their constitutional rights; carrying out state policy in the field of rehabilitation of persons with disabilities, promoting their broad integration into society should be one of the primary tasks of the state in modern realities. It is proposed at the legislative level to enshrine in the contract on the provision of rehabilitation services the duty of the executor not to disclose to third parties the information defined as confidential.

Key words: medical assistance, rehabilitation services, the right to health care, legal construction of the contract, contract on the provision of rehabilitation services.